

МОДЕЛЮВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

В статті автор пропонує застосування моделюваних комунікативних ситуацій на заняттях по іноземному мові в педагогічному вузі як засіб формування готовності майбутніх педагогів до іноземномовного спілкування в системі загальнопедагогічної підготовки.

The article deals with the question of making the models of communicative situations during English classes at the Pedagogical University as the means of forming student's preparedness to communicate using foreign language.

В сучасних умовах орієнтації України на інтеграцію з Європейськими країнами та інтернаціоналізацію ділових стосунків в різних галузях діяльності іноземна мова набуває особливого значення в професійній підготовці молодих вчителів. Однак аналіз вузівської практики свідчить про незадовільний стан навчання і іноземній мові в педагогічному вузі, обмежений лексичний запас студентів та низький рівень культури іноземномовного мовлення майбутніх спеціалістів. Позначені недоліки значно зменшують конкурентність сучасних фахівців та рівень їх готовності до іноземномовного спілкування. Усунення названих недоліків у підготовці студентів до самостійної професійної діяльності активізує проблему перегляду змісту, методик та технологій в навчанні іноземномовному спілкуванню в педагогічному вузі.

Моделювання комунікативних ситуацій на заняттях з іноземної мови містить в собі значні дидактичні можливості для підвищення професійного інтересу студентів, розвитку їх

педагогічних та комунікативних здібностей та є “засобом розвитку особистості студента” [2,70].

Основою моделювання комунікативних ситуацій є рольові завдання, виконання яких сприяє формуванню готовності студентів до іншомовного спілкування. Застосування модельованих ситуацій спілкування на іноземній мові зумовлене складністю та багатогранністю реального процесу комунікації. Використання окремих “стислих” ситуацій в деякій мірі замінює реальній процес спілкування та може бути взятим за основу в навчанні іншомовному спілкуванню, тому що дає змогу чіткіше ставити цілі навчання, створювати дійсні мовленнєві умови, та врахувати всі параметри моделюємої комунікативної системи іншомовного говоріння.

Ідея використання моделі мовленнєвого спілкування в методичних цілях належить Ю.І.Пассову та схвалена іншими дослідниками. В нашій роботі моделювання комунікативних ситуацій розглядається як один із засобів формування готовності майбутніх вчителів в цілісній системі їх професійної підготовки.

Слід зауважити, що за допомогою моделювання ми маємо змогу одержувати знання про об’єкт не шляхом його безпосереднього вивчення (що не завжди можливо), а шляхом вивчення його моделі. Моделювання дає нам можливість абстрагуватися від невагомих та другорядних характеристик, що в значній мірі полегшує вивчення чи використання об’єктів пізнання [1].

В нашому дослідженні ми, переслідуючи погляди Є.О.Маслико, розглядаємо моделювання як “процес дослідження, відбору, створення та використання найбільш поширених, соціально та професійно необхідних ситуацій на заняттях з іноземної мови” [3], як шлях активізації мислення студентів, як метод їх активної підготовки до спілкування на іноземній мові та як засіб їх загальнопедагогічної підготовки.

Звичайно в рамках учбового процесу, який обмежений за часом, опанування багатством мовленнєвої практики носіїв мови неможливо. Тому при вивченні іноземної мови в нашому випадку постають більш конкретні та досяжні цілі, реалізація яких здійснюється через спеціально організований процес, названий нами комунікативно-ситуативне моделювання (або моделювання ситуацій спілкування на підставах комунікативного методу навчання іншомовному говорінню).

Доцільність комунікативного методу навчання спілкуванню на іноземній мові окреслена в багатьох психолого-педагогічних та методичних доробках. Теоретичні дослідження характеризують цей метод як “принцип комунікативної діяльності” (Леонт’єв О.Н.), “комунікативний метод навчання” (Пассов Ю.І.), “принцип активної комунікативності” (Вятютнев М.Н.) та розглядають опанування мовою як засобом спілкування головною метою навчання іноземній мові. Вихідним положенням комунікативного методу є те, що “процес навчання є моделлю процесу комунікації” [4]. Комунікативний метод передбачає постійне практичне застосування іноземної мови не лише як мети навчання, а також як засобу досягнення цієї мети. При цьому партнери мають означену мовленнєву задачу та впливають на співбесідника в процесі спілкування. Таким чином, ми спостерігаємо дійсно партнерські стосунки між студентами при виконанні мовленнєвих завдань, що дозволяє їм створювати учбові ситуації професійної спрямованості, які максимально наближені до природної комунікації.

Поділ ситуацій на учбові (штучно створені) та природні є традиційним в методиці навчання іноземним мовам. Можливості виникнення природних комунікативних ситуацій для спілкування на іноземній мові в аудиторній роботі значно обмежені, вони програють в порівнянні з виникненням таких ситуацій спілкування на рідній мові. Але

відсутність іноземного мовленнєвого оточення для студентів може бути замінено методично відпрацьованими заняттями, основна мета яких є створення уявлених, штучних, але достатньо конкретних ситуацій іншомовного спілкування. Схильність до активного застосування іноземної мови в таких ситуаціях дає змогу студентам вільно розмовляти нею в ситуаціях природного професійно-спрямованого спілкування. Природні комунікативні ситуації виникають самі по собі. Безумовно, ми їх застосовуємо в аудиторній практиці (наприклад, реальні факти та випадки студентського життя: останні новини, запізнення на заняття, невідповідність до нього та ін.). Але кількість таких ситуацій значно обмежена. Тому, дотримуючись поглядів вчених (В.Л.Скалкін, В.О.Артемов, Ю.І.Пассов, В.О.Бухбіндер, А.Хорнбі, Д.Берн та ін.), ми створюємо комунікативні ситуації, моделюючи дійсний процес спілкування. Слід зазначити, що такі ситуації потребують певної детермінації зовнішніх умов та обставин спілкування, створення стимулу до комунікації, визначення ролей співбесідників та відносин між ними.

Створення комунікативних ситуацій в навчальному процесі передбачає врахування індивідуальних, вікових та соціальних особливостей співбесідників як активних учасників іншомовного говоріння та як носіїв певних комунікативних ролей. В умовах вузу кількість студентів у групі дорівнює 10, що співвідноситься з поняттям малої мовної групи в соціальній психології. Центром об'єднання такої групи постає "предметно-цілісна єдність". В нашому випадку, коли іноземна мова не є профільюючим предметом, такою єдністю є основний предмет спеціальності (фізика, біологія тощо), матеріал якого становить зміст курсу навчання іноземній мові для немовних спеціальностей. В моделюванні особлива роль належить викладачу. Саме він є тим зразком використання мови, на якого рівняються студенти, який об'єднує діяльність студентів з їх мовленнєвою практикою

через використання фонетичних, лексичних, граматичних засобів, формує необхідні навички та вміння іншомовного спілкування. Іншими словами, він завдяки спілкуванню вчить мові та тренує студентів безпосередньо в іншомовному спілкуванні. Викладач є фахівцем з мови, але не є фахівцем з основного предмету спеціальності студентів. Він, спираючись на знання студентів з фахових дисциплін, використовує їх в процесі моделювання мовленнєвих учбових ситуацій спілкування при вирішенні різних завдань. Таким прикладом може послужити навмисна зміна позицій викладача та студента, використання ситуацій, в яких студент є більш компетентний, ніж викладач. Студентам, наприклад, пропонується пояснити деякі закони, терміни або поняття з профільюючого предмету на іноземній мові у вигляді реферату чи короткого повідомлення. Таким чином, студенти знаходяться в ролі викладача, а останній в ролі того, хто навчається.

Заохочення студентів до реального іншомовного спілкування як з позиції того, хто говорить, так і з позиції того, хто слухає дозволяє стверджувати про певний рівень опанування студентами іноземною мовою як засобом спілкування. У.Ріверс правомірно називає цей рівень "автономним рівнем у використанні мови". Щоб досягти такого рівня важливим моментом в моделюванні комунікативних ситуацій вважаємо вибір та застосування учбового матеріалу. В сучасній практиці студентам часто пропонується виконати завдання, пов'язані зі змістом тексту для читання або аудіювання, тоді як спілкування потребує єдності в навчанні міжособистісної взаємодії та сприймання мовленнєвих партнерів зі змістом матеріалу, що вивчається. В програмних підручниках з англійської мови учбова інформація не відповідає дійсним ситуаціям спілкування, мовленнєвий матеріал є "комунікативно мертвим" (Ю.І.Пассов). У підручниках більше вправ спрямовано,

головним чином, на знання про мову, а не знання мови. Так звані мовленнєві вправи являють собою відірвані від реально існуючих обставин приклади учбової, а не живої мови і тому вони малоефективні в навчанні іншомовному спілкуванню.

Основою навчання іншомовному говорінню в педагогічному вузі є теми, які передбачені програмою для немовних спеціальностей. До цих тем відбираються та складаються тексти, що містять в собі певний лексичний та граматичний матеріал. Слід підкреслити, що на початковому етапі ми вважаємо доцільним використовувати лексичний матеріал загальнонаучного та загальнотехнічного характеру в моделюванні різних ситуацій спілкування. Структурування змісту учбового мовленнєвого матеріалу ми мотивуємо тим, що на початковому етапі для студентів має бути якомога менше труднощів із розумінням змісту лексичного матеріалу, що вивчається. Це безумовно стимулює зацікавленість до предмету. На цьому етапі надається можливість накопичення мовленнєвого матеріалу для подальшого професійного спілкування на іноземній мові, відпрацювання вмінь та навичок студентів для діалогічного та монологічного висловлювань згідно тематичних, стилістичних та ситуативних обмежень. Моделювання комунікативних ситуацій сприяє зміцненню мовленнєвих навичок та вмінь студентів при переносі їх в практику безпосереднього користування іноземною мовою як засобом спілкування. Участь студентів у типових змодельованих ситуаціях спілкування, та оволодіння різними засобами здійснення комунікативної функції дозволяє поширити кількість мовленнєвих засобів студентів та відпрацювати певну мовленнєву стратегію щодо цих засобів, приблизити процес навчання іншомовному спілкуванню до реальних умов.

Моделювання комунікативних ситуацій - складний та багатогранний процес. Однак його специфіка дозволяє розкрити справжній характер спілкування на іноземній мові,

наблизитися до природних умов іншомовної комунікації. В ситуаціях, що моделюються, студент одержує певну роль, при виконанні якої проявляє комунікативно-творчі здібності, самостійність в діях та репліках, вдосконалює рівень активності та свій професіоналізм. Це пояснюється тим, що спілкування проходить в умовах реального іншомовного середовища. Студенти мають змогу висловити свою думку, особливості світогляду, проявити характер та перемогти страх перед спілкуванням на іноземній мові. В результаті мовленнєва діяльність стає для них особистісно значимою та являє собою особливий фактор формування професійних якостей майбутнього педагога. Активізація комунікативної діяльності студентів за допомогою моделювання в учбовому процесі ситуацій говоріння на іноземній мові сприяє формуванню високого рівня їх готовності до іншомовного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давыдов В.А. Воспитание молодежи в новых социально-экономических условиях // Советская педагогика, 1991. - № 7. - С. 3-14.
2. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе.
3. Маслыко Е.А. Способы активизации устного общения на занятиях по иностранному языку в языковом вузе // Методика обучения иностранным языкам. Минск, 1985.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Воронеж, 1986.